

kande och andra element som hör hemma i en ideologihistoria. Andra exempel finns, men i en bok om ideologi/politisk filosofi kan man förvänta sig mer av idéer och mindre av historia.

Bokens omfång matchar, som nämnts, inte dess titel. Utrymmet räcker till för att nämna begrepp och tänkare men inte nyanseringar eller problematiseringar. Teman som genererat omfattande diskussioner hastas över och kan för den oinsatte läsaren ge en felaktig bild av det behandlade, och man kan förmoda att det är den oinsatte läsaren som är författarens tänkte läsare.

Malmö universitet

NILS ANDERSSON

Bo Persson, *En periferi i norr: En historia om Sverige från istid till tjugohundrat* (Lund: Studentlitteratur 2023). 609 s.

Det är en till omfånget imponerande volym som Bo Persson (med bas vid Stockholms universitet) nu publicerat. I författarens förord får vi reda på att ambitionen med boken är att nå studenter inom universitetens grundutbildningar. Det gäller att ge en grundläggande baskunskap, som gör att det blir möjligt för läsarna att också kunna reflektera över historiens förändringar och kontinuiteter i ett långtidsperspektiv – och inte enbart i förhållande till den egna samtiden, poängterar Persson. Förordet är en välskriven och nödvändig ingång till arbetet: här får vi reda på något om författarens historieförståelse, som i sin tur förstås präglar bokens urval och disposition. Strukturella betingelser, ekonomi, politiska maktförhållanden och kultur blir de ordnande begreppen som används som röda trådar i väven genom kapiteln om forntid, medeltid, tidigmodern tid och modern tid. Persson har valt att ta upp Sverige utifrån nuvarande geografi, alltså ("i viss mån") inkluderande de tidigare norska och danska landskapen. "Svenskbygderna" i Finland och Baltikum spelar en underordnad roll i framställningen.

Persson har – som vi alla – forskningsmässiga hemmaplaner. Han har genom årens lopp framförallt studerat svensk (norrländsk) skogsbygd och de kamper om makt och inflytande som skapat olika lokala samhällsbyggen. Titeln på hans nya lärobok – *En periferi i norr* – har en semantisk återklang i den erfarenheten, men här är förstas periferin nationell, sett i förhållande till de europeiska och globala sammanhangen. Det tycker jag är välfunnet. Visst är Sverige en nation med gamla rötter, men med sin styrka framför allt i att olika lokala och regionala periferier ofta lyckats att samverka i situationer av konflikt och konkurrens. Perssons bok blir därmed präglad av många skilda perspektiv och exempel på hur utvecklingen konkret gestaltat sig.

Den som föredrar den gamla centralmaktshistorien söker sig förmodligen fortfarande till andra arbeten, om än man kan läsa också här om kungarna och krigen – och faktiskt får sig till livs en noggrann regentlängd från Valdemar Birgersson och framåt, som också inkluderar 1800- och 1900-talets politiska maktinnehav manifesterat genom statsministrarna (och i en särskild bilaga också genom att resultaten i valen till riksdagen från 1911 och framåt redovisas). Krigen registreras för övrigt pedagogiskt genom en tabell med Gustav Vasas "befrielsekrig" som första händelse. Det finns alltså ett slags nationella tidslinjer att följa och det är inte så dumt i sammanhanget.

Varje kapitel i boken har sin prägel av de ovan refererade grundbegreppen. Det gör det enkelt att orientera sig i arbetet, trots det digra omfånget. Författaren har valt att inleda varje huvudkapitel med ett avsnitt han (lite språkligt stolpigt) kallar "Hur kan vi veta något om denna tid?". Det är utmärkt: innan han alltså går vidare med syntesbeskrivningarna av ekonomi, politik med mera får vi här något om de källmässiga grunderna för det som sedan kommer att sägas. Det är ett återkommande tema om en nödvändig källkritik, som gör att framställningen i sin helhet får en ökad trovärdighet. Författaren påstår givetvis en massa saker som kan färgas av hans egen forskarbakgrund, men han relativiserar framställningen genom att faktiskt tydligt tala om hur basen för kunskap ser ut, och hur den förvandlas över tid genom den materiella och andliga utvecklingen. De olika kapitlen får också vart och ett sin avslutning genom en kort sammanfattande analys.

Som historiker i skräet lär man sig inte mycket nytt genom *En periferi i norr*. Det är knappast heller meningen; det är inte vi som utgör målgruppen för framställningen. Däremot gör Persson sina försök att kortpresentera den aktuella forskningsdebatten. Jag har stickprovsvis försökt att identifiera forskningsdiskussionsreferenserna i kapitel 4 "Kristenhet och kungamakt: Sverige formas (800–1350)" och noterat följande sådana ämnesområden: nordbornas deltagande i den ryska statsbildningen, introduktionen av teknikkomplex (från kontinenten) inom jordbruket, formerna för överförande av jord under medeltiden, samernas tidiga historia, relationerna mellan bofasta och fångstbaserade grupper i Jämtland, trälarnas roll i samhällslivet, feodalism eller inte feodalism i Norden, städernas roll visavi jordbrukssamhället, den förkristna religionens roll lokalt/regionalt, kristnandeprocessen, barnens ställning i det medeltida samhället, Svea rikes uppkomst samt lagsystemens utveckling. Presentationen av olika forskares synpunkter är kortfattad och ganska ofta summerande anonym, och fotnoter har Persson valt bort. Det finns dock omfattande referenslistor till varje bokkapitel. Man kan ha synpunkter på om forskningskopplingen är tillräcklig eller inte. I ett översiktsverk med ett uttalat publikt introduktionssyfte kan det vara nog – enligt min uppfattning.

Kommer boken att kunna användas för sitt ändamål – det vill säga kan den fungera som ett alternativ till redan förekommande läroböcker i svensk historia på universitetets introduktionskurser? Boken är kanhända inte särskilt spännande eller nydanande, men den är välskriven och sympatisk i sin grundton, med de många perspektiven och det tydliga målet att sätta in människors lokala vardag i rikshistoriens ram. Av det skälet tycker jag att den kan övervägas att infogas på litteraturlistorna.

Karlstads universitet

PETER OLAUSSON

Klas Wikström af Edholm, *Människooffer i myt och minne: En studie av offerpraktiker i fornnordisk religion utifrån källtexter och arkeologiskt material* (diss., Åbo: Åbo akademi förlag 2020) 474 s., och Klas Wikström af Edholm, *Vikingatidens människooffer* (Stockholm: Natur & kultur 2023) 229 s.

Den första (2020) av de två här granskade böckerna är Klas Wikström af Edholms doktorsavhandling i religionsvetenskap; den andra (2023) är en populärvetenskaplig bearbetning av samma material. I avhandlingen vill han undersöka hur människooffer skall förstås i det författaren kallar "fornnordisk religion", hur offren utfördes, vad man har velat uppnå med dem och hur offerbruket påverkade den sociala ordningen. Enligt författarens definition är offret en gåva, gåvans mottagare är en gudom och offerhandlingen utförs för att kommunicera med gudomen. Utifrån arkeologiskt material är det dock enligt författaren omöjligt att veta vilka intentioner som legat bakom att en människa dödade – om det är offer till gudar eller ej, men avhandlingen erbjuder nu en väg framåt genom en jämförande religionsfenomenologisk metod (2020, s. 28) och genom att använda "religionshistoriska och arkeologiska analyser som komplementära metoder" (2020, s. 117, jfr 14, 15, 24–34). Läsaren står avhandlingen igenom undrande över vad detta i praktiken innebär.

I avhandlingen (kap. 2) redovisas forskningshistoriken, vilken slutar i ett tämligen unisont konstaterande att det skriftliga källmaterialet (Hultgård, Simek m.fl.) lika lite som det arkeologiska (Bielke-Voigt, Berggren, Henriksen) håller för att belägga förekomsten av människooffer under vikingatiden. Sedan vidtar en genomgång av de enskilda källorna (kap. 3). Läsaren har dock då redan fått veta (2020, s. 20, 118) att människooffren i "fornnordisk religion" sonderfaller i två huvudgrupper: krigsrelaterade offer och kalendariskt betingade ritualer. Detta är ett karaktäristiskt drag i framställningen. Innan undersökningarna har börjat har författaren redan slagit fast